

ایران شناسی و اسلام شناسی در آلمان*

– فردریش زاره : محقق در سفال کاری و هنر کاشی کاری ایران.

– فریتس ولف : تالیف کشف اللغات شاهنامه و ترجمه اوستا به آلمانی

– تئودور نولدکه : محقق در زبان و تاریخ و فرهنگ ایران و تألیف و ترجمه آثار فراوانی دیگر.

– کریستیان بارتولومه : انتشار کتاب جامع واژه نامه پارسی قدیم.

– فردریش روزن : تألیف کتاب دستور زبان فارسی برای آلمانیها و ترجمه آثار شعرای ایران مانند رباعیات خیام.

– ارنست هرتسفلد : کاوش های مهمی در تخت جمشید.

– والتر هینس : مطالعات و تحقیقات گسترده ای در تاریخ ایران به خصوص در عهد صفویه.

ایران شناسی در آلمان در سه بخش صورت گرفته است:

۱. در دانشگاه ها، مانند: توپینگن، برلین، گوتینگن، مونیخ، کلن
۲. در فرهنگستان ها، مانند: آکادمی علوم بریتنگل و آکادمی علوم و ادبیات بایرن.
۳. در انجمن های غیردولتی، مانند: مؤسسه شرق شناسی هامبورگ، انجمن جغرافیایی برلین.

تا سال ۱۹۷۹ در دانشگاه های مهم آلمان مانند بن، برلین، هایدلبرگ، مونیخ و کلن زبان فارسی تدریس می شد و کرسی ادبیات فارسی وجود داشت، ولی به تدریج با درگذشت استادان و ایران شناسان آلمانی این فعالیت ها به حداقل رسیده است. خانم «آنه ماری شیمل» استاد دانشگاه بن، اسلام شناس بزرگ آلمانی و محقق در اشعار مولوی که به دفعات به ایران سفر کرده است، از آخرین بازماندگان این دوره بود.

در هنگام پرداختن به مراکز ایران شناسی در آلمان اولین

آلمان را می توان یکی از مهم ترین مراکز ایران شناسی در اروپا دانست. دانشمندان و پژوهشگران آلمانی نقش بسزایی در معرفی فرهنگ، هنر و ادبیات ایران به مردم کشورهای اروپایی داشته اند. نخستین اثر ایران شناسی که در آلمان منتشر شد، کتاب ویژگی های بیگانگان نوشته انگلبرت کمفر در سال ۱۷۱۲م. بود. « فردریش وال » در ۱۷۹۱م. برای نخستین بار قسمتی از غزلیات حافظ را به آلمانی منتشر ساخت و « گوتفرید هرردر » در ۱۷۹۱ ترجمه فصلی از گلستان سعدی را منتشر کرد. هم چنین « فردریش شلگل » در ۱۸۰۰ منتخبی از شاهنامه فردوسی را منتشر نمود. در ۱۸۱۹ « گوته « دیوان شرقی و غربی» را انتشار داد که آغاز حافظ شناسی در اروپا شد.

« فردریش روکرت » در ۱۸۲۰ چهل و چهار غزل از مولانا جلال الدین و چند سال بعد هشتاد غزل از دیوان حافظ را به آلمانی منتشر کرد که سبب آشنایی ادبیات آلمان با غزل سرایی گردید. مجموعه غزلیات روکرت « گل های شرقی» نامیده شد. روکرت تا سال ۱۸۹۵ ترجمه کامل شاهنامه فردوسی را در برلین به چاپ رساند که به عنوان یکی از بزرگترین آثار ادبیات ایران در مغرب زمین شناخته شد. متن کامل دیوان حافظ که توسط «هرمان بروکهاوس» ترجمه گردیده بود در ۱۸۶۰ در لایپزیک به چاپ رسید. «فرهنگ فارسی به لاتین» که توسط «یوهان فولرس» تهیه شده بود در ۱۸۶۷ در بن انتشار یافت. «فردریش نیچه» با کتاب «چنین گفت زرتشت» یکی از آثار جاودانی ادبیات جهان را به وجود آورد.

ایران شناسان بزرگ آلمانی که سال های زیادی از عمر خود را صرف شناخت فرهنگ، هنر و کشف آثار باستانی ایران کرده اند، عبارت هستند از:

نگاه معطوف کرسی‌ها، سمینارها و موسسات ایران‌شناسی در دانشگاه‌های آلمان می‌گردد.

مباحث زبان‌شناسی علمی فرهنگی و تاریخی به عنوان دروس اصلی در رشته‌های گوناگون تقسیم شده‌اند، ارائه تصویری مناسب از امکانات تحصیلی در رشته ایران‌شناسی تنها محدود به آنچه در رشته ایران‌شناسی ارائه می‌شود نیست. رشته‌های علوم اسلامی، دین‌شناسی عمومی و تطبیقی و هند و ژرمن‌شناسی نیز کم و بیش با مسائل مربوط به زبان، فرهنگ و شرائط اجتماعی ایران سروکار دارند. علاوه بر این در بعضی دانشگاه‌ها در رشته‌های دیگر نیز محورهای آسیای مرکزی و نزدیک وجود دارند که در این چارچوب مطالب مربوط به ایران می‌توانند اهمیت خاصی پیدا کنند. از این جمله می‌توان از رشته‌های جغرافیا (جغرافیای انسانی) علوم سیاسی، قوم‌شناسی، علوم دینی، باستان‌شناسی و تاریخ نام برد.

مقاطع تحصیلی موجود در رشته ایران‌شناسی در دانشگاه‌های آلمان در حال حاضر عبارتند از: فوق لیسانس و دکتری اغلب برای تحصیل در مقطع فوق لیسانس باید یک رشته اصلی و دو رشته جنبی انتخاب کرد. برای مقطع دکتری نیز باید یک رشته اصلی و دو رشته جنبی انتخاب نمود که تز دکتری باید در رشته اصلی نوشته شود. در بعضی دانشگاه‌ها در مقطع دکتری لزوم تمایز بین رشته اصلی و جنبی الزامی نیست. به هر حال ضروری است که متقاضیان تحصیل در هر مورد اطلاعات لازم را از دانشگاه‌های مربوط کسب نمایند.

بامبرگ

دانشگاه بامبرگ (نام رسمی آن: دانشگاه اتو-فریدریش). تمامی تحقیقات ایران‌شناسی و مربوط به ایران در بستر کرسی ایران‌شناسی دانشگاه قرار داده شده است. این کرسی نیز به نوبه خود در چارچوب گروه رشته‌های شرق‌شناسی قرار دارد که شامل بخش‌های عرب‌شناسی، علوم اسلامی، تاریخ هنر اسلامی، باستان‌شناسی و بالاخره ترک‌شناسی است.

موضوع تحصیلات ایران‌شناسی در دانشگاه بامبرگ عبارت است از: منطقه تمدن ایرانی - اسلامی در زمان معاصر (شامل بخش‌هایی از آناتولی و قفقاز، آسیای مرکزی و شبه قاره هندوستان). درک سیستماتیک فرهنگی علمی تمدن اسلامی - ایرانی (شامل سیاست، اجتماع و فرهنگ در زمان حال و گذشته) از طریق رسانه زبان فارسی (که در کانون آن منطقاً فراگیری زبان فارسی قرار دارد). هدف از آن نیز، آشنایی و درک فرهنگی است که در آسیای مرکزی کمتر شناخته شده و بیشتر غریب می‌نماید.

در همکاری نزدیک با کرسی ترک‌شناسی یک مرکز ثقل

منطقه‌ای نیز دنبال می‌گردد (آموزش به زبان تاجیکی و ترکی آسیای میانه).

در حال حاضر اعضای هیأت علمی کرسی ایران‌شناسی شهر بامبرگ عبارتند از: پروفیسور دکتر لوتز چاگ (بعنوان جانشین موقت پروفیسور دکتر برت گ - فراگنر)، دکتر روکسانا هاگ - هیگوچی، دکتر رضا حاجت پور، دکتر هوزین آگوئی سنوگلو (کردی)، فوق لیسانس ادبیات آلمانی، خانم میترا شریفی و خانم روزمیتا براون. در کنار آموزش نسبتاً فشرده زبان، جغرافیای مناطق و کشورهای فوق در کنار تاریخ و ادبیات آن کشورها محورهای سیستماتیک تحصیلات ایران‌شناسی را در دانشگاه بامبرگ تشکیل می‌دهد.

کرسی ایران‌شناسی دانشگاه بامبرگ با دانشگاه تهران همکاری دارد (هر ساله بورسهای تحصیلی ششماهه در چارچوب DAAD و برنامه ISAP به دانشجویان اعطا می‌گردد). کتابخانه دانشگاه بامبرگ شامل تعداد قابل ملاحظه‌ای کتاب علمی به زبان فارسی می‌باشد.

برلین

دانشگاه آزاد برلین دارای مرکز مطالعات ایران‌شناسی و مؤسسه ایران‌شناسی است. در این دانشگاه محور اصلی فعالیت‌ها بر آموزش زبان‌شناسی و زبان مورد استفاده در ایران و اعطای کارنامه زبان برای تمامی مقاطع آموزش زبان مورد استفاده در ایران (زبان دوران کهن تا زبان زبان معاصر) استوار است. مباحث تاریخ میانی ایران (مبانی حقوقی دوران ساسانیان، تاریخ تشکیلات در ایران) و آموزش ادبیات و زبان کردی توسط پروفیسور دکتر ماریا ماکوچ و دکتر فریاد عمر و دیگران در این راستا مورد توجه خاص قرار دارد. در این بخش تدریس زبان فارسی زبان معاصر و کردی به طور مستمر صورت گرفته و علاوه بر این خانم پروفیسور ماکوچ نیز مسائل دوران اسلامی را مورد توجه قرار می‌دهد.

تعداد زیادی از مؤسسات دانشگاه آزاد برلین نیز در ارتباط با مسائل مربوط به ایران، تاریخ زبان‌های ایرانی با تأکید ویژه بر زبان اوستایی و تطبیق با «ودا» فعال هستند و مسأله بازسازی ریشه‌شاخه هند و ژرمن موضوع سمینار تطبیقی علمی زبان هند و ژرمن این دانشگاه می‌باشد.

در چارچوب سمینار علوم قدیم آسیای نزدیک، باستان‌شناسی ایران از پالئولیتیک تا پیروزی اسلام مورد توجه قرار می‌گیرد. کتابخانه نیز با هدایت پروفیسور دکتر هنس یوت نیسن با توجه به این محور تجهیز گردیده است. یکی از محورهای انستیتو آنتروپوژئوگرافی، جغرافیای کاربردی و کارتوگرافی آسیای نزدیک است که در آن سرزمین ایران بخش عمده‌ای به حساب می‌آید.

ارزش موجود در مجموعه تورفان در موزه هنرهای هند نیز اشاره شود. متون تورفان فارسی و ترکی موجود در برلین توسط کمیسیون تحقیقات تورفان وابسته به آکادمی برلین براندنبورگ مورد پردازش علمی قرار می‌گیرند.

کتابخانه موزه‌های دولتی فرهنگ پروس، هم‌چنین دارای گنجینه گرانبهایی از ادبیات مرجع ایران و یا درباره ایران و دست‌نوشته‌های بسیار به علاوه کاتالوگ کتب گوناگون شرقی می‌باشد که در کتابخانه‌های دانشگاه‌های آلمان در ارتباط با زبان‌های اصلی مشرق زمین وجود دارند.

در گروه کاری خاورمیانه مؤسسه تحقیقاتی «بنیاد علم و سیاست» (SWP) در برلین، مسائل بسیاری (فاقد جنبه آموزشی) از مطالب به روز علمی، سیاسی و تحقیقاتی مورد توجه قرار می‌گیرند. کتابخانه این مؤسسه با در اختیار گذاشتن مطالب روزنامه‌ها و تسهیلات داده‌پردازی الکترونیکی، امکانات جالبی را برای تحقیق در مورد چگونگی سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ایران بدست می‌دهد.

بوخوم

در دانشگاه رور در شهر بوخوم، امکان تحصیل تاریخ ایران به عنوان رشته اصلی یا جنبی تحصیلی در چارچوب رشته تحصیلی تاریخ عمومی وجود دارد. دانشگاه بوخوم بطور مرتب سمینارهایی

در حال حاضر کرسی معارف اسلامی این دانشگاه، محوری برای ایران ندارد. تا این اواخر در مؤسسه الهیات پروتستان، بخش تاریخ ادیان، آقای پروفیسور دکتر کارستن کولپه (بیشتر در بخش ایران قبل از اسلام) فعالیت می‌کرد.

در دانشگاه هومبولد برلین از مدت‌ها قبل بخش ایران‌شناسی زیر نظر پروفیسور دکتر مانفرد لورنس تدریس می‌شده است و گفته می‌شود در آینده به عنوان قسمتی از کرسی زبان و فرهنگ‌های آسیای میانه به کار خود ادامه خواهد داد. محورهای اصلی فعالیت این بخش در مورد ایران بر آموزش و تحقیق در ارتباط با زبان معاصر و خانواده زبان‌های ایران قرار دارد. کلاس‌های آموزش زبان فارسی مدرن توسط خانم مونیکا ماتزکه و تاجیکی و پشتو به طور مستمر ارائه می‌گردد. گفته شده که به زودی بخش‌ها و مؤسسات وابسته به دانشگاه‌های برلین، با تغییرات تشکیلاتی جدید مواجه خواهند شد.

کتابخانه‌های مؤسسات تخصصی دانشگاهی در شهر برلین (موزه‌های دولتی دارای فرهنگ پروس)، کتابخانه موزه هنر اسلامی و کتابخانه مؤسسه باستان‌شناسی آلمان، (قسمت اروپا - آسیا) نیز در اختیار علاقه‌مندان قرار دارد. کتابخانه موزه هنر اسلامی زیر نظر پروفیسور دکتر کلاوس پترهاز از موزه پرگامون، دارای آثار ارزشمندی در مورد هنر اسلامی - ایرانی می‌باشد. علاوه بر این لازم است به آثار با

گزارش

تحت عناوینی مانند قاجارها، شرکت هند شرقی، و ایران بعد از انقلاب اسلامی و غیره ارائه می‌نماید.

درسمینار شرق شناسی و هندشناسی دانشکده زبان شناسی و در چارچوب رشته‌های تحصیلی زبان شناسی مشرق زمین و معارف اسلامی کلاسهای زبان فارسی مدرن و کلاسیک ارائه می‌گردد. چندین سال است که در این دانشگاه گروهی سرگرم تحقیقات علمی در مورد شبکه‌های آموزش اسلامی از قرن ۱۸ تا ۲۰ میلادی می‌باشند. در همین چارچوب، تعداد زیادی از محققان جوان دربارهٔ پروژه‌های گوناگون تحقیق می‌کنند.

بن

در سیمینار شرق شناسی دانشگاه بن می‌توان مطالب مربوط به ایران را یافت. در این بخش، پروفسور دکتر اشتفان کونرمان و پروفسور دکتر بیرگیت هوفمان (ایران شناس) مطالب مربوط به ایران را ارائه می‌نمایند.

سیمینار زبانهای شرقی در کنار دیگر دوره‌های آموزش، دوره‌های فشرده زبان فارسی را نیز ارائه می‌نماید.

در سیمینار جغرافیای دانشگاه، پروفسور دکتر اکارد اهلرز، که یکی از بهترین ایران شناسان آلمان به حساب می‌آید، مشغول به کار است. قسمت مردم شناسی و تحقیقات جغرافیای مربوط به ایران، از جمله زمینه‌های کاری او می‌باشد.

ارلانگن

در دانشگاه ارلانگن نورنبرگ و در مؤسسه تطبیقی علمی زبانهای هندی و آلمانی آن، رشته هندی و ایرانی بعنوان رشته اصلی و جنبی تحصیلی ارائه می‌گردد. محور اصلی تحصیل در این رشته بر پایه فراگیری زبان و ادبیات قدیم هند و ایران استوار گردیده است. بنابراین تحصیل زبان اوستا و فارسی قدیم کانون تحقیقات در این مؤسسه را تشکیل می‌دهد. مطالب دیگر مربوط به ایران قدیم نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. کتابخانه تخصصی این مؤسسه نیز، دارای بخشی در ارتباط با ایران می‌باشد.

در مؤسسه زبان و فرهنگ‌های غیراروپایی (کرسی زبان شناسی مشرق زمین) نیز به طور منظم کلاس‌های درس زبان فارسی جدید ارائه می‌گردد. در این چارچوب دوره‌های مقدماتی و تمرینات گسترده‌تر و سمینارهایی نیز ارائه می‌گردند که محور اصلی آن بر ادبیات کلاسیک فارسی استوار است. در مقطع فوق لیسانس، زبان فارسی امروزی به عنوان زبان دوم رشته معارف اسلامی امتحان گرفته می‌شود.

در مؤسسه جغرافیا به طور سنتی محور تحصیلی و تحقیقاتی آسیای نزدیک توسط پروفسور دکتر هورست کوپ و پروفسور

دکتر هرمان کرویتزمان وجود دارد، به طوریکه دانشجویان قادر خواهند بود مسائل مربوط به ایران و آسیای مرکزی را به عنوان موضوع تخصصی خود انتخاب نمایند. علاوه بر این رشته فوق لیسانس «خاور نزدیک مدرن» نیز ارائه می‌گردد.

در دانشکده‌های فلسفه ۱ و ۲ دانشگاه ارلانگن - نورنبرگ، رشته تحصیلی خاور نزدیک مدرن که شامل دروس اجباری در ارتباط با اقتصاد، تاریخ، فرهنگ و جغرافیای کشورهای خاورمیانه و نزدیک و هم‌چنین آموزش یکی از زبان‌های مشرق زمین (عربی، فارسی یا ترکی) را نیز شامل می‌شود، ارائه می‌گردد. البته این یک رشته تحصیلی کامل نبوده بلکه در چارچوب تحصیلات فوق لیسانس امکان ترکیب رشته‌های گوناگون را بدست می‌دهد که منطقه خاور میانه و نزدیک و از جمله ایران یکی از محورهای عمده تحصیل در این رشته محسوب می‌گردد. در این راستا باید به ویژه به محور تحصیلی «سیاست در شرق نزدیک» توسط پروفسور دکتر توماس فیلیپ اشاره نمود.

فرانکفورت / ماین

در سیمینار شرق شناسی دانشگاه فرانکفورت سه رشته تحصیلی با مطالب مربوط به ایران شناسی برای دانشجویان رشته معارف اسلامی وجود دارند که عبارتند از: معارف اسلامی و زبان شناسی مشرق زمین و زبان شناسی تطبیقی. علی القاعده فراگیری زبان فارسی نوین دومین زبان از میان سه زبان جهان اسلام (عربی، فارسی، ترکی) است که دانشجویان باید فراگیرند. در چارچوب تحصیل در رشته زبان شناسی مشرق زمین (عربی، فارسی، ارمنی، عبری، آسوری و دیگر زبانهای زمانتیک) نیز می‌توان زبان فارسی را آموخت. در امتحانات مربوط به هر دو رشته فوق، زبان عربی همواره اولین زبان خارجی است. برای موضوع فوق لیسانس و موضوع دکتری می‌توان مطالبی از ادبیات زبان فارسی نوین انتخاب نمود. در این بخش پروفسور دکتر هانس دایبر، متخصص در زبان شناسی اسلامی و غیره فعالیت دارد.

در کرسی زبان شناسی تطبیقی و توسط پروفسور دکتر یوزف گیپرت مطالب مربوط به زبان شناسی ایرانی به طور منظم مورد توجه قرار می‌گیرند.

از جمله مؤسسات خارج از دانشگاه فرانکفورت باید از موزه هنرهای دستی نام برد. هنر سرامیک در بخش ایران کانون توجهات را بخود اختصاص می‌دهد. این بخش امکان دستیابی به نگاهی جامع در مورد گسترش هنر سرامیک و توسعه آن در بعد فضا و تنوع آن از قرن ۹ تا هیجدهم پس از میلاد مسیح را فراهم می‌سازد.

گوتینگن

از دیر باز «موسسه ایران‌شناسی و باستان‌شناسی آسیای نزدیک» در دانشگاه گوتینگن یکی از مراکز عمده تحقیقات ایران‌شناسی بوده است. در این دانشگاه می‌توان این رشته را در دو شاخه ایران‌شناسی زمان معاصر و قدیم تحصیل نمود. تحصیل در رشته ایران‌شناسی قدیم توجه خود را معطوف به مهم‌ترین زبان‌های خانواده زبان‌های ایرانی و آخرین تحقیقات در این زمینه می‌نماید. این پژوهش‌ها که زبان قدیم تا زبان زمان معاصر ایرانیان، افاغنه، کردها و غیره را شامل می‌شود. این مهم باروش زبان‌شناسی تطبیقی صورت می‌گیرد. در این راستا پیش‌زمینه‌های تاریخی و فرهنگی نیز در اختیار قرار می‌گیرند.

شاخه تحصیلی ایران‌شناسی زمان معاصر نیز، شامل تحقیق تاریخ و ادبیات ایران در عصر اسلام می‌شود و اطلاعات ضروری در مورد زبان، دین، مذهب و جغرافیا را در اختیار قرا می‌دهد. (در حال حاضر تحصیل در رشته باستان‌شناسی آسیای نزدیک در دانشگاه گوتینگن وجود ندارد).

طیف زبان در هر دو رشته مذکور بسیار گسترده می‌باشد و شامل: فارسی قدیم، اوستا، زبان پارتی، فارسی قرون وسطی، زبان سغدی، خوارزمی، فارسی زمان معاصر، پشتو، کردی و دیگر زبان‌های مشابه است. سایر مقررات مربوط به تحصیل در این رشته را می‌توان از این دانشگاه دریافت کرد.

هم‌کتابخانه سمینار و هم‌کتابخانه دانشگاه گوتینگن دارای مجموعه وسیعی از کتابهای ایرانی می‌باشد. در سمینار عرب‌شناسی و معارف اسلامی نیز مطالبی از تاریخ اسلامی ایران مورد بحث قرار می‌گیرد.

هامبورگ

در سمینار تاریخ و فرهنگ شرق دانشگاه هامبورگ، سه گروه کاری به نام‌های ایران‌شناسی، معارف اسلامی، و ترک‌شناسی وجود دارند. رشته ایران‌شناسی در دانشگاه هامبورگ از سال ۱۹۱۹ تا ۱۹۳۰ تحت نظر آقای هاینریش یونکر وح. رایشرت اداره می‌گردید. سپس از سال ۱۹۳۷ تحت نظر دانشمند زرتشتی آقای جهانگیر توادیا اداره می‌شود. آنگاه در سال ۱۹۴۸ آقای ولفگانگ لنتز از سمینار زبان‌شناسی و هند‌شناسی به سمینار شرق‌شناسی منتقل گردید.

سه بخش فوق هرکدام دارای پروژه‌های تحقیقاتی متفاوتی می‌باشند. پروفیسور دکتر رونالد امریش که در سال ۱۹۷۱ به هامبورگ فراخوانده شد، در زمینه زبان‌های قرون وسطی به ویژه کوتانیک یا ادبیات بودایی تحقیق می‌کرد. وی چند سال قبل دار فانی را وداع گفت. در حال حاضر هنوز جانشین مشخصی برای وی پیدا نشده است. دکتر گردگروپ سرگرم کار

«مؤسسه تاریخ علوم عربی - اسلامی» زیر نظر پروفیسور دکتر فوادسزگین، مرکز دیگری است و شامل مؤسسه تحقیقاتی است که در آن کتابخانه‌ای جامع در مورد علوم عرب و اسلامی نیز وجود دارد. محور اصلی این کتابخانه عبارت از تاریخ علوم تحت تأثیر مولفه ایران است. این مؤسسه ناشر مجله‌ای برای تاریخ علوم عرب و اسلامی می‌باشد و علاوه بر این مجموعه‌هایی درباره علوم، پزشکی، فلسفه، جغرافیا، تکنیک و غیره را نیز منتشر می‌نماید. برای این مؤسسه یک موزه تاریخ علوم اسلامی و ساختمان‌های جنبی و تجهیزاتی دیگری نیز در دست ساختمان است.

فرایبورگ

در سمینار زبان‌شناسی تطبیقی دانشگاه فرایبورگ مطالب مربوط به ایران یک رشته خاص و مستقل را تشکیل نمی‌دهند بلکه در چارچوب رشته هند و آلمان مورد توجه قرار می‌گیرند، کانون اصلی توجه در این مورد نیز بر اوستا و فارسی قدیم استوار است.

در مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه فرایبورگ، رشته معارف اسلامی با محوریت ایران (زبان فارسی، تاریخ زمان معاصر و قرون وسطی، ادبیات، تاریخ ادیان ایران) وجود دارد. این مؤسسه در کنار تحقیقات دیگر، پژوهش گسترده‌ای را درباره صفویه در دست دارد. دیگر موضوعات مورد توجه عبارتند از: شیعه دوازده امامی در زمان معاصر، تحقیقات تطبیقی ادبیات، تاریخ اقتصاد و امور اداری قرون وسطی. در حال حاضر مطالب مربوط به ایران به سرپرستی پروفیسور جوان، آقای کریستف ورنر صورت می‌گیرد. در بخش تحصیل در رشته معارف اسلامی به همراه زبان فارسی به عنوان زبان دوم (در کنار زبانهای عربی و ترکی) تدریس می‌شود. کتابخانه این مرکز دارای کتاب‌های بسیاری در ارتباط با تاریخ معاصر، قرون وسطی و ادبیات ایران و آسیای مرکزی است.

در خارج از تشکیلات دانشگاهی می‌توان از مؤسسه تحقیقاتی ارنولد برگ اشتزرز برای تحقیقات علمی فرهنگی نام برد. این مؤسسه دارای کتابخانه‌ای بسیار عالی است که در دسترس همگان قرار دارد و در برگیرنده مطالبی در ارتباط با جوامع و فرهنگ‌های سیاسی کشورهای آسیای نزدیک مانند ایران، افغانستان و آسیای مرکزی می‌باشد.

گیسن

در مؤسسه اسلام‌شناسی دانشگاه گیسن و در رشته علوم اسلامی، تحصیل زبان فارسی زمان معاصر ممکن می‌باشد. دانشجویانی که رشته اصلی آنها علوم اسلامی است، باید در کنار زبان عربی زبان فارسی را نیز فراگیرند.

گزارش

دکتر احمد ماهراد مجموعه شخصی خود را که در برلین و با نام «مرکز تحقیقات شرق شناسی» جمع آوری نموده بود، به شهر هانور انتقال داده است. در این مجموعه هم می توان مطالبی در ارتباط با ایران پیدا نمود.

هایدلبرگ

در دانشگاه هایدلبرگ مطالب مربوط به زبان شناسی ایرانی در چارچوب هند و ژرمن مورد بحث قرار می گیرند. رشته هند و آلمانی در سمینار زبان شناسی وجود دارد. در حال حاضر در سمینار زبان ها و فرهنگ های خاور نزدیک بخشی تحت عنوان عثمانی شناسی در حال تأسیس است که در این چارچوب علاقه به تحقیقات ایران شناسی نیز وجود دارد. در کنار آن رشته ایران شناسی نیز وجود دارد که توسط پروفیسور دکتر سیف الدین شمس آبادی در هایدلبرگ تنها به صورت رشته جنبی ارائه می شود.

محور اصلی تحصیل در رشته جنبی ایران شناسی بر زبانهای میانی و مدرن فارسی استوار است. در چارچوب رشته مردم شناسی در هایدلبرگ، مؤسسه معروف جنوب آسیا وجود دارد که در آن مطالب مربوط به ایران نیز تا آنجائی که به حوزه منطقه ای هند و ایرانی و یا اثرات فرهنگی هند و یا ایرانی مرتبط می شود، مورد توجه قرار می گیرند. مسائل مربوط به فرهنگ اسلامی ایرانی و هندوستان نیز به طور مرتب بررسی می گردند.

ینا

در دانشگاه فریدریش شیلر شهر ینا و در چارچوب رشته هند و آلمانی، زبان های قدیم ایران (اوستا و فارسی قدیم) ارائه می گردد. در چارچوب ایجاد کرسی معارف اسلامی تلاش می شود که زبانهای فارسی جدید و ایرانی نیز به جمع مطالب تحقیقاتی و آموزشی اضافه شود.

کیل

در سمینار شرق شناسی دانشگاه کیل مطالب مشخصی در ارتباط با ایران شناسی جدید و به ویژه تاریخ معاصر ایران اسلامی در چارچوب معارف اسلامی توسط خانم پروفیسور دکتر انیا پیستور مورد توجه قرار می گیرند. سرپرستی تاریخ ایران قدیم به عهده تاریخ شناس قدیم پروفیسور دکتر یوزف ویزه هوفر در انستیتو علوم کلاسیک قدیم می باشد.

کلن

در سمینار شرق شناسی دانشگاه کلن، محور ایران شناسی در چارچوب رشته معارف اسلامی وجود دارد. از جمله ویژگیهای

بردین زرتشت و تاریخ ایران و باستان شناسی می باشد. در مورد هر سه موضوع فوق مجموعه مفصلی از عکس و میکروفیلم و دست نویس فراهم گردیده که در اختیار دانشجویان دوره دکتری قرار دارد. موزه جدید الاحداث ایران نیز قرار است با تمامی مجموعه های تحقیقاتی خود به این سمینار ملحق گردد. تحصیل در رشته ایران شناسی در دانشگاه هامبورگ تاکنون تنها جهت گیری زبان شناسی داشته است. محور اصلی تحصیل در این رشته را می توان بر زبان های قدیم، و معاصر ایران استوار کرد. فراگیری زبان اوستا برای تحصیل در شاخه زبان های میانه و معاصر ایران اجباری است. علاوه بر این، آموزش زبان مزبور در شاخه زبان های میانه و معاصر ایران کوتانیک، سغدیک، پشتو، و اوسانیک نیز مورد توجه قرار می گیرند. پروفیسور دکتر کنراد و پروفیسور دکتر گرنوت روتر، پرسش های تاریخی و فرهنگی علمی در رابطه با ایران در عصر اسلام را با ارائه دروس اجباری از رشته معارف اسلامی مورد توجه قرار می دهند.

در خارج از تشکیلات دانشگاه هامبورگ مؤسسه شرق شناسی زیر نظر دکتر اودو اشتاین باخ قرار دارد. در این مؤسسه امکان تحصیل وجود ندارد، ولی کتابخانه این مؤسسه مجموعه با ارزشی از کتاب های گوناگون در زمینه سیاست، اقتصاد، فرهنگ معاصر و غیره فراهم آورده است. علاوه بر این در این کتابخانه بایگانی مفصلی از روزنامه ها و به ویژه گزارش پروژه های تحقیقاتی مربوط به ایران جمع آوری گردیده است. این مؤسسه در عین حال فعالیت خوبی در جهت نشر از خود نشان می دهد.

هانور

در دانشگاه هانور و در مؤسسه علوم سیاسی آن، مطالب مربوط به ایران یکی از محورهای اساسی را به ویژه درباره تاریخ، جامعه، سیاست، اقتصاد، محیط زیست و مسائل مربوط به مردم تشکیل می دهد. فعالیت این بخش توسط پروفیسور دکتر احمد ماهراد انجام می گیرد. علاوه بر این وی کلاس های درس درباره شرق نزدیک را نیز ارائه می نماید.

از دهه ۷۰ پروفیسور دکتر احمد ماهراد در موسسه علوم سیاسی اقدام به فراهم کردن یکی از مدرن ترین مراکز اسناد نیز نموده است که در دهه ۸۰ گسترش یافته و به صورت مرکز اسناد برای روابط بین المللی در آمده است. در این مرکز مطالب گسترده ای در ارتباط با ایران و دیگر کشورهای خاورمیانه و نزدیک وجود دارد.

علاوه بر این، کتابخانه تخصصی علوم اجتماعی (کتابخانه دانشکده) دارای گنجینه خوبی از کتب در ارتباط با شرق نزدیک و ایران می باشد. در کنار تشکیلات دانشگاه، آقای پروفیسور

چارچوب فعالیت‌های این کرسی می‌توان زبان فارسی امروز را به عنوان درس اختیاری در کنار زبان ترکی به عنوان یکی از زبانهای جهان اسلام، انتخاب کرد. (یعنی زبان عربی در ترکیب با فارسی یا ترکی)

ماینس

در سمینار زبان‌شناسی عمومی و تطبیقی دانشگاه ماینس، رشته ایران‌شناسی وجود دارد. اخیراً پروفسور دکتر یوزف الفنباین، برای تدریس در رشته ایران‌شناسی به صورت استاد حق‌التدریس مشغول به کار گردیده است. همچنین پروفسور دکتر هلموت هوم باخ در زمینه‌های گوناگون متون قدیمی و میانی به کار اشتغال دارد. در مؤسسه هندشناسی شهر ماینس در قسمت مربوط به ایران، زبان‌های پامیر به طور محوری زیر نظر پروفسور دکتر گئورگ بودروس مورد توجه قرار می‌گیرند. در این بخش، آقای دکتر الفنباین در همکاری با این سمینار در رابطه با متون بلوچی از ایران، افغانستان و پاکستان مشغول کار است و دکتر آلموت دگنر سرگرم کاربروی زبان شرق میانه ایران، کوتانیک می‌باشد. در سمینار شرق‌شناسی این دانشگاه، موارد آموزشی معارف اسلامی و زبان‌شناسی اسلامی وجود دارد که در چارچوب آن و در کنار زبان‌های عربی و ترکی، زبان فارسی امروز نیز تدریس می‌شود. در گذشته در این سمینار آقای پروفسور دکتر هریبرت

این رشته محوریت مطالب مربوط به ایران (فلسفه اسلامی، معارف اسلامی و تحقیقات شیعه) می‌باشد که توسط پروفسور دکتر عبدالجواد فلاطوری پایه‌گذاری گردیده و در حال حاضر توسط خانم پروفسور دکتر مونیکا گرونکه دنبال می‌شود. ادبیات مدرن و کلاسیک فارسی محتوای کار دکتر شمس انوار الحسینی را تشکیل می‌دهد. بخش ایرانی کتابخانه شامل نزدیک به ۱۵۰۰ عنوان کتاب است. کتابخانه شیعه‌شناسی وابسته به دانشگاه کلن نیز، دارای نزدیک به ۳۵۰۰ عنوان کتاب است که حدود ۲۰۰۰ عنوان آن در ارتباط با ادبیات و الهیات می‌باشد. علاوه بر این، تحت نظر مرحوم پروفسور فلاطوری و در ارتباط با کتابخانه شیعه آکادمی علوم اسلامی با نام اختصاری (IWA) وجود داشت. دوره‌های آموزش آکادمیک منحصر به سمینار شرق‌شناسی می‌باشد.

لایپزیک

در سمینار شرق‌شناسی در کرسی عرب‌شناسی و زبان‌شناسی مشرق‌زمین دانشگاه لایپزیک و در چارچوب معارف اسلامی در دو حوزه فرهنگ عربی و اسلامی و تاریخ و اقتصاد و حقوق اسلامی در باختر نزدیک و شمال آفریقا؛ مطالب مربوط به ایران از جمله فرهنگ اسلامی، ادبیات فارسی، حقوق اسلامی، اقتصاد و جامعه مدرن خاور نزدیک مورد توجه قرار می‌گیرند. در

هورست درباره تاریخ ایران تحقیق نموده است.

رشته ترک شناسی سمینار شرق شناسی دانشگاه یوهانس گوتنبرگ شهر ماینس، سال‌ها قبل با کرسی ایران شناسی دانشگاه اوپ‌سالا (سوئد) یک پروژه همکاری علمی با عنوان «تغییرات ساختاری زبان به صورت نتیجه روابط ایران و ترک» را شروع نموده است که هنوز ادامه دارد.

مونیخ

در مؤسسه هندشناسی و ایران‌شناسی دانشگاه مونیخ، درس ایران‌شناسی به عنوان امتحان وجود دارد، اما هیچ‌گونه آئین نامه‌ای برای تحصیل در این رشته ارائه نگردیده است. در حال حاضر در این مؤسسه هیچ‌گونه کلاس درس ایران‌شناسی وجود ندارد. اما این امکان وجود دارد که برای مقطع فوق لیسانس و یا دکترا گرایش ایران‌شناسی را انتخاب نمود. بدین منظور اطلاعات جامع سانسکریت (به خصوص ویش) پیش شرطی الزامی است. کلاس‌های درس مربوط را می‌توان از دروس مشروعی که در انستیتو ارائه می‌گردند انتخاب کرد.

در انستیتو زبان شناسی عمومی هند و ژرمن، زبان ایرانی قدیم (اوستا و فارسی قدیم) آموزش داده می‌شود. در این‌جا در رابطه با مطالعه نمونه‌های از متون گوناگون، واژه‌ها و دستور زبان، به طور سیستماتیک و تطبیقی - تاریخی بحث می‌شود. زبان فارسی جدید در مؤسسه‌ای دیگر، با نام مؤسسه‌ای برای تاریخ و فرهنگ خاور نزدیک و ترک‌شناسی تدریس می‌گردد. عنوان دقیق آزمون مربوطه نیز از عنوان انستیتو مشخص می‌باشد. محور اصلی این درس بر آموزش زبان ترکی مدرن، عثمانی و فارسی استوار است. مطالب مربوط به ایران شامل تاریخ و فرهنگ ایران اسلامی و افغانستان و آسیای مرکزی می‌باشد. خانم دکتر کریستل کانتازرو مسئول مطالب در ارتباط با ایران است. در حال حاضر آینده فعالیت آنها به دلیل محدودیت مالی در معرض خطر قرار گرفته است.

مؤسسه برای تاریخ ماقبل از تاریخ و تاریخ قدیم، و باستان‌شناسی شهرستان‌های رم و خاور نزدیک؛ مسئول باستان‌شناسی ایران نیز می‌باشد.

در اینجا اشاره به مجموعه فراوان کتاب‌های موجود در کتابخانه دولتی ایالت باواریا آلمان در مونیخ و قسمت شرق شناسی آن نیز، ضروری است.

مونستر

در سمینار برای زبان شناسی هند و ژرمن دانشگاه مونستر، زبانهای فارسی قدیم اوستا و گاهی نیز زبان فارسی میانی تدریس می‌شوند. پیش شرط لازم برای شرکت در این کلاس‌ها داشتن آگاهی کافی به زبان سانسکریت است. محوریت

ایران‌شناسی در این دانشگاه وجود ندارد. به عنوان تاریخچه این مؤسسه می‌توان عنوان نمود که کریستین بارتولومه، در سال‌های ۱۸۸۵ تا ۱۸۹۸ در این مؤسسه مشغول بکار بوده است. در سمینار عرب شناسی و معارف اسلامی، گاهی نیز دروس و تمریناتی در ارتباط با مسائل مدرن ایران‌شناسی ارائه می‌گردند، که در حد فاصل زبان شناسی و تاریخ مدرن قرار دارند. برای کامل کردن دروس ارائه شده، آموزش زبان فارسی به میزان چهار ساعت در هفته نیز ارائه می‌گردد. محور اصلی سمینار، مطالب غیر مربوط به ایران قرار دارد. کتابخانه دانشگاه مونستر، تنها گنجینه کوچکی از کتب ایران‌شناسی را در اختیار دارد.

توبینگن

سمینار شرق شناسی دانشگاه توبینگن شامل بخش معارف اسلامی توسط پروفیسور دکتر ریشر-برنبرگ، دکتر هاینس هالم و دکتر مانفرد اولمان و ایران‌شناسی زیر نظر پروفیسور دکتر هاینس گاوبه می‌باشد. از جمله ویژگیهای ایران‌شناسی در توبینگن این است که ایران‌شناسی در بستر رشته‌های زبان‌شناسی، باستان‌شناسی، تاریخ، تاریخ هنر و جغرافیا قرار دارد.

مشخصه سیستماتیک فعالیت رشته ایران‌شناسی در دانشگاه توبینگن این واقعیت می‌باشد که، بیش از ۱۵ سال است که دانشگاه در ارتباط با پروژه تحقیقاتی «اطلس توبینگن برای خاور نزدیک» فعال بوده و در این راستا نمایندگان از بیش از ده رشته گوناگون فعال می‌باشند.

بدیهی است در تعدادی از رشته‌های دیگر نیز مسائل مربوط به شرق نزدیک و از جمله ایران مورد بحث قرار می‌گیرند. کتابخانه دانشگاه دارای گنجینه‌ای منحصر به فرد در مورد مطالب مربوط به خاور نزدیک و هم‌چنین در مورد ایران و مسائل ایران می‌باشد. مدیر این قسمت، آقای دکتر اولریش شاپکا، خود تحصیلات رشته ایران‌شناسی را پشت سر گذاشته و می‌تواند اطلاعات مفیدی در اختیار قرار دهد.

پانوشت:

* اطلاعات این نوشتار با استفاده از:

- institut für iranistik der Prof. Dr. Bers
G.Fragner, osterreichischen, akademie der
wissenschaften.

تهیه شده است.

کشف الغات شاهنامه و ترجمه اوستا به آلمانی.

- تئودور نولدکه فردریش زاره